

İNSAN HAKLARI KAPSAMINDA İNSAN SAĞLIĞI

Av. Ali İhsan YALÇIN
İnsan Hakları Derneği Antalya Şube Başkanı

İnsan hakları ve temel özgürlükler, çağımızın başlıca amaçlarından biridir. İnsan haklarının temel özü, özgürlüklerdir. İnsan hiçbir kayıt tanımaksızın, düşüncelerini ve gene hiçbir sınırlama olmaksızın düşündüğünü söyleyebilmekle ve bu yolda örgütlenmeye gidebilmekle özgür olabilir. İnsanın düşüncelerini yazılı, sözlü ve her türlü anlatım araçlarıyla diğer insanlara aktarabilmesi için örgütlenmesi, demokrasinin varlığı ile ilgilidir. İnsan haklarının varlığından söz edebilmek için, demokrasinin varlığından söz edebiliriz.

İnsan hakları geniş kapsamlı bir kavramdır. İnsanın maddi ve manevi dünyasını kapsayan bir kavramdır. (Burada manevi dünyadan kastedilen, metafizik bir dünya değildir.) İnsan haklarının merkezi özgürlüklerdir. Ama bunun yanında insanın barınması, korunması ve her türlü maddi dünyasına ilişkin yaşamı da insan hakları kavramı içindedir.

İnsan hakları kapsamı içinde, sağlık sorunu büyük bir yer tutmaktadır. Bu anlamda, uluslararası sözleşmelerde sağlık konusu büyük bir yer tutmaktadır. Anayasal düzenlemelerde de bu konu önemli yer almaktadır.

1961 Anayasası sosyal devlet anlayışı ön plana çıkardığı içindir ki, bu anayasada, sağlık sorunu çağdaş bir düzeyde ele

alınmıştır. 1961 Anayasası, fertle devlet arasındaki dengeyi kurmuş, hatta daha çok ferdin çıkarlarını öne almıştır. Ancak 1982 Anayasası, sosyal devlet anlayışından bir sapmayı içermiş, 1961 Anayasası'nın getirdiği dengeyi bozmuş ve ferdin çıkarları karşısında, devletin çıkarlarını üstün görmüştür. Bu anlamda da, sağlık konusu bu anayasada, 1961 Anayasası'nın çok gerisine düşmüştür.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 3. maddesi: "Herkesin yaşama ve kişi özgürlüğü ve güvenliğine hakkı vardır." diyor.

Gene bildirgenin 25/1. maddesi: "Herkesin, kendisinin sağlık ve güvenci için beslenme, giyim, konut ve tıbbi bakım hakkı vardır." diyor.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne ülkemizde ne denli uyulmaktadır?

Ekonomik, Toplumsal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 12/1. maddesinde: "Bu sözleşmeye taraf devletler, herkesin erişilebilir en yüksek bedensel ve ruhsal sağlık standartlarından yararlanma hakkı tanır."

12/2-a maddesi: "Ölüm, doğum oranı ve çocuk ölümlerinin azaltılması ve çocuğun sağlıklı gelişmesi için önlemler alınması."

Ülkemiz çocuk ölümleri açısından Afrika'nın birçok ülkesinden daha daha ilerdedir. Devlet bu konuda hangi önlemleri almaktadır ve uluslararası istatistiklerde ülkemizdeki çocuk ölümleri ve sakatlıklarına karşı duyarlılığı nedir? Hangi önlemler somutta alınmaktadır?

12/2-b maddesi: "Çevre ve endüstri sağlığının her bakımdan iyileştirilmesi."

12/2-c maddesi: "Salgın ve yöresel hastalıklarla, meslek hastalıkları ve öteki hastalıkların önlenmesi, sağlıtımı ve denetlenmesi" için devlet önlem almalıdır.

12/2-d maddesi: "Hastalık durumunda herkese tıbbi hizmet ve bakım sağlayacak koşulların yaratılması için gerekli önlemleri içerir."

Ülkemizde devlet insanların bedensel ve ruhsal sağlıklarına ilişkin ne gibi önlemler almaktadır? Devlet bütçesinden sağlık hizmetlerine ne kadar pay ayrılmaktadır? Askeri harcamalar ve dinayet işlerine ayrılan paylarla, sağlık hizmetlerine ayrılan payın oranı nedir?

Endüstri artıklarının çevre ve insan sağlığında yarattığı olumsuz etkileri önlemek için devlet ne gibi önlemler almaktadır? Denetleme görevini gerçek anlamda yapabilmekte midir?

İşçi sağlığı ile ilgili yasal düzenlemeler ne düzeydedir? 12 Eylül öncesi yasal düzenlemelerin yeni düzenlemeler ne kadar gerisine düşmüştür? Devletin bu koşulları düzeltme yönünde bir çabası var mıdır? Bu ve buna benzer sorulara alınacak yanıt olumsuzdur.

Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 7.maddesi: "... Hiç kimseye işkence yapılamaz, ya da zalimce, insanlık dışı, ya da onur kırıcı davranış, ya da ceza uygulanamaz. Özellikle hiç kimse kendi özgür oluru olmadan tıbbi ya

da, bilimsel deney konusu olamaz."

İnsanın fiziksel sakatlanmasının yanında, ruhsal sakatlanması daha vahim sonuçlar doğurmaktadır. İşkence bir insanlık suçudur. İşkence toplumu çürüten bir olaydır. Ülkemizde işkence iddiaları yaygındır. Bu nedenle İnsan Hakları Genel Merkezi bu konuda, işkence görenlerin tedavisi için bir rehabilitasyon merkezi kurma girişiminde bulunmaktadır. Tıp dünyasının bu girişime sahip çıkması ve destek vermesi gerekmektedir. Ülkemizde devletin resmi istatistiklerinde 750.000 kişinin gözaltına alındığı ve tutuklandığı açıklanmıştır. Bu insanların bir çoğu işkence nedeniyle bedensel olarak sakatlanmakla kalmamış, ruhsal olarak da sakatlanmıştır.

Yönetenlerin işkence iddiaları karşısındaki tutumu nedir? Uluslararası tepkilere karşı, gösterdikleri hassasiyet yeterli midir?

Ülkemizde bazı hapisanelerde, siyasi mahkûmların denek olarak kullanıldıkları iddiaları vardır. Nazi Almanyası'nda görülen bu tür uygulamalara karşı görevliler ne gibi işlem yapmışlardır?

İşkence Yasağı Sözleşmesi'ne ülkemiz 25 Ocak 1988'de imza atmıştır. Ancak bugüne dek bu sözleşmeyi onaylamamıştır. Bunun nedeni nedir?

Bu sözleşme: "Tutuklu ve gözaltında bulunanların işkence ve başka zalimce, insanlık dışı, ya da onur kırıcı davranış, ya da cezaya karşı korumada sağlık personelinin, özellikle hekimlerin görev alamayacağı" hükmü getirilmektedir. Oysa ülkemizde bazı hekimlerin işkencede buldukları ve bizzat işkence ettikleri iddiaları vardır. Uluslararası örgütlerin raporlarında bu durumlar yer almaktadır. Devletin ve görevlilerin bu iddialar karşısındaki tutumu nedir?

Çocuk Hakları Bildirgesi'nin 9.madde-sinde: "..... Çocuğun uygun bir yaş sınırına ulaşmadan önce çalışmasına izin verilemez..." denmektedir.

Endüstri kuruluşlarında küçük yaşta çocukların, hem de devasa makinaların kullandırılmasında çalıştırıldıkları bir gerçektir. Binlerce çocuk, ezilmekte, yokolmakta, tükenmektedir.

Devletin bu konudaki önlemleri nedir?

Yukarıda sorulan sorular daha da ço-

ğaltılabilir. Ama alınacak bir yanıt yok. Yönetenler suskun. Yanıt beklemek de boşuna. Demokrasinin güdümlü olduğu bir ülkede, bu sorulara yanıt alınması olanaksızdır. yukarda belirtilen karanlık tabloyu yaratan, demokrasinin olmamasıyla ilgilidir. Çağdaş devlette, fert, toplum vicdanı böyle bir çerçeve karşısında tepkisini koyar. Devletin bu demokratik tepkiye duyarsız kalması olanaksızdır. Devletin çıkarlarının, ferdin çıkarlarından üstün tutulduğu bir ülkede, insan haklarından sözetmenin olanağı yoktur. □

SAĞ-KUR

(Sağlık Sigortası Kurumu)

Ecz.Mehmet DOMAÇ
İstanbul Eczacı Odası Başkanı

Sağlıklı yaşama hakkı insanın doğuştan kazandığı tartışmasız bir haktır. Gerek İnsan Hakları Evrensel Beyanname, gerek T.C. Anayasası bunu öngörmüştür. Devletin, sosyal devlet olma koşullarından, denilebilir ki, en önemlisi bunu sağlayabilmesinde belirginleşir.

Bu olgu, tartışma götürmez evrensel bir gerçektir.

Gerçek böyle iken, son yıllarda devletin sözkonusu temel görevini özel teşebbüse devretmek için, yöneticiler, şaşırtıcı çabalar harcamaktadırlar.

Bu çabaların uygulanmasında son örnek Sağlık Sigortası Kurumu (SAĞ-KUR) yasa taslağıdır. İlgili yasa taslağı prim toplama yöntemiyle herkese zorunlu sağlık sigortasını öngörmektedir.

Öteden beri ülkemizin sağlık alanında en önemli beklentisi bu hizmetin yurdun dört bir yanına eşit biçimde dağılmış olmaması ve dolayısıyla sağlık hizmetleri alt yapısının sayılı büyük kentlerde belli ölçüde gerçekleştirilmiş bulunmasında kendini gösterir. Yurdun büyük kesimi bu hizmetleri almaktan yoksundur. Ortalama ömür süresinin öteki birçok ülkeden daha az olması, gecekondular ve kırsal kesim insanının elverişsiz koşullar yüzünden tedaviden yoksun bulunması nedeniyle yüksek oranda çocuk ölümleri gerçeği sağlık hizmetinin büyük ölçüde eksikliğini göstermektedir. Hizmetin alt yapısı, koşulları sağlanmadan insanları si-

gortalamak neyi çözümleyebilir?

Burada Sağlık-Kur Yasa Tasarısı'nın özel olarak ilaç alanında neleri "götüreceği" üzerinde durmak istiyoruz:

Bu durumun işaret ettiği nokta şudur: Ülkemizde sağlık harcaması içinde ilaç gideri AT ülkelerine göre en yüksek orandadır. (%30). Zorunlu sağlık sigortasıyla bu oranın yansıttığı miktar şaşırtıcı bir ilaç gideri tüketimi getirecektir doğal olarak. Çünkü yukarıda da sözünü ettiğimiz gibi, Türkiye'de verilen sağlık hizmeti, büyük ağırlıkla ilaçla tedaviye yaslanmaktadır ki bu durumun sağlık sorununu çözmediği ortadadır. Bugün SSK, Emekli Sandığı, Bağ-Kur gibi kurumların tükettiği ilaç, ilgili gerçeği en yoğun boyutuyla açığa vurduğu halde, Sağlık-Kur taslağında, ısrar etmek ne denli akılcıdır?

Örneğin SSK'da ilaç tüketimi 220 Milyar TL'den son yılda 350 Milyar TL'ye çıkmış bulunmaktadır. Emekli Sandığı'nda hastanede yatan hastaların da ilaçları dahil bu rakam 300 Milyar TL'ye ulaşmaktadır. Bağ-Kur'da 1989 yılında 150 Milyar TL'lik bir ilaç tüketimi sözkonusudur.

Bu rakamlar sadece kurumların tüketimine işaret etmektedir. Bunlara devlet hastanelerinde tüketilen ilaç miktarları da eklenirse, 1-1.2 Trilyon TL'lik bir tüketim gerçeğiyle karşılaşacağız. İlaç hammaddesinin %80'ini ithal eden bir ülke olduğumuz düşünülürse, sözkonusu ya-

Devamı Arka Sayfada

sanın uygulanmasıyla kaynağın nereye akacağı net biçimde görülmektedir.

Zorunlu sağlık sigortası uygulanan ülkeler incelendiğinde kendini açığa vuran gerçeklerden biri de, bu ülkelerin çoğunluğunda ilaç hammaddelerinin yeterli olduğu ve ilaç ihraç edebilmeleridir. böyle olduğu halde bu ülkelerde örneğin zorunlu sağlık sigortası uygulayan F.Almanya' da bile, bu yasanın getirdiği yüksek ilaç tüketiminin 9 Milyar DM'a düşürülmesi yolunda çalışmalar gündeme gelmiştir.

Çıkan sonuç şudur: Zorunlu sağlık sigortası uygulaması ile, ilaç tüketimi tam anlamıyla korkunç bir boyuta ulaşacak, giderek bu gider ilaç sektörüne akacaktır. Son günlerde uluslararası yabancı ilaç şirketlerinin ülkemiz pazarından pay kapma çabaları, dahası durumun içinde bulunmakla şu andaki ilaç sektörünün ve bu Sağlık-Kur tasarısının bir an önce yasalaşmasını istemeleri anlaşılır bir sonuç.

Anlaşılmaz olan, sağlık hizmeti adı altında uluslararası ilaç şirketlerinin ve onlara bağlı şirketlerin zenginleştirilmesinin teşvik edilmesidir.

Öte yandan, yasa taslağının özel sigorta şirketlerinden hizmet alma öngörüsü- poliçe satmaktan başka bir hizmet vermeyen sigorta şirketlerine- yüksek gelir sağlamaktan öte acaba ne anlam taşımaktadır.

Oysa sağlık alanında çözüm, hizmetin yurt çapında yaygınlaştırılması ve hizmetin alt yapısının oluşturulması; en azından bu yolda yoğun çaba harcanmasında yatmaktadır.

Sağ-Kur yasa tasarısının böylesi bir sonuca yönelmediği açıktır. Çünkü, sağlık hizmeti alanında "örgütlenme", "personel" ve "finans", yani temel alt yapı oluşturmadan sorun bu tür yasalarla çözülemez.

Sağ-Kur, sağlıksız bir biçimde "finans" sorunu çözmeye yönelirken, hizmetin alt yapısının öteki öğelerini dışarda bırakmaktadır.

Başka bir deyişle, sağlık hizmeti için asla sözkonusu olamayacak "serbest piyasa" mantığı, Sağlık-Kur tasarısında da bir kez daha kendini açığa vurmaktadır. □

